

Uvedba *P računov* v tretjem pokojninskem stebru

Povzetek

Danes že večina razume, da so demografske projekcije prebivalstva Slovenije ene izmed najslabših v EU in da lahko upravičeno pričakujemo, da se bodo pogoji za upokojitev v prvem pokojninskem stebru vse bolj zaostrovali. Odmerjene pokojnine bodo nižje in dodatne pokojnine iz drugega stebra, ki je mednarodno primerjalno izjemno slabo razvit, ob dosednji dinamiki razvoja, ne bodo popolnoma nadomestile tega znižanja. Po drugi strani pa bodo ljudje srednje in mlajše generacije želeli imeti približno enak standard kot v aktivni dobi tudi v času upokojitve. Za zmanjšanje tega razkoraka v Sloveniji potrebujemo dodatni mehanizem, in sicer v tretjem stebru pokojninskega sistema, ki bo v prihodnje odgovornim posameznikom omogočal, da ob davčni stimulaciji sami poskrbijo za svojo finančno varnost na stara leta. Predlagamo, da v tretjem stebru pokojninskega sistema uvedemo t.i. *P račune*.

Predlagana uvedba *P računov*:

- omogoča odgovornim posameznikom, da s podporo države z dolgoročnim namenskim varčevanjem in tudi z obstoječim premoženjem poskrbijo za svojo finančno varnost na stara leta,
- nadgrajuje in dopolnjuje obstoječa sistema prvega pretočnega in drugega kolektivnega pokojninskega stebra,
- je mednarodno primerljiva, saj v številnih državah poznajo podobne zasnove, znotraj katerih lahko posamezniki pri bankah, zavarovalnicah, družbah za upravljanje in borzno-posredniških družbah, prosto izbirajo finančne produkte, v katerih davčno podprto varčujejo,
- upošteva najboljše prakse naložbenih pokojninskih ureditev v svetu,
- je enostavna, pregledna in lahko razumljiva ter ima potencial doseganja široke vključenosti prebivalstva,
- vključuje že uveljavljene finančne posrednike, storitve in produkte, kar pomeni, da ne potrebujemo dodatnih institucij ali sistemov, iz česar izhaja, da je rešitev stroškovno učinkovita,
- omogoča prekvalifikacijo premoženja ljudi, ki se nemalokrat znajdejo v situaciji, ko imajo relativno veliko premoženja in malo tekočih dohodkov,
- spodbuja razvoj široko zastavljenega sistema pokojninskih rent, s katerimi se bistveno zmanjšuje tveganje, da bo na starost posameznik breme države,
- prinaša pozitivne razvojne učinke, saj poleg dolgoročne razbremenitve države spodbuja tudi razvoj finančnega sistema in profesionalnost upravljanja premoženja. Z nižjimi stroški kapitala prinaša njegovo boljšo alokacijo v podporo rasti in novih investicij, s tem pa večjo gospodarsko rast in blaginjo prebivalstva.

Uvedba *P računov* v tretjem pokojninskem stebru

1. Na demografske pritiske je Slovenija popolnoma nepripravljena

V Sloveniji bomo v primeru, da ne želimo prebivalstva pahniti v revščino v starejših letih, nujno morali pokojninski sistem reformirati in ob tem vnesti več mehanizmov, ki bodo temeljili na kapitalskih naložbah, saj so te ob demografskih pritiskih, na katere Slovenijo v svojih dokumentih opozarjajo OECD, Evropska komisija in Svetovna banka, bistveno bolj učinkoviti glede zagotavljanja pokojnin. Številne mednarodne primerjave in zaključki strokovnih srečanj kažejo na smiselnost več stebrne zasnove pokojninskega sistema, saj se s tem doseže razprševanje tveganj, katerim so posamezni deli (pretočni, kolektivni naložbeni, individualni naložbeni) izpostavljeni.

Kot kažejo rezultati projekcij prebivalstva, lahko v Sloveniji v prihodnje pričakujemo drastične spremembe v starostni strukturi prebivalstva. Delež prebivalstva starega 20-64 let naj bi se iz skoraj dveh tretjin (64,3 %) v letu 2008 do leta 2060 znižal na manj kot polovico (49,1 %) vsega prebivalstva (glej prikaz 1), delež starih 65 let in več pa naj bi se ob tem več kot podvojil – iz 16,1 % v letu 2008 na 33,4 % v letu 2060. S podobnim trendom se srečujejo domala vse razvite države, saj sta prisotna dva fenomena, in sicer padanje rodnosti in podaljševanje pričakovane življenjske dobe. Demografi za EU napovedujejo, da se bo do leta 2050 medianska starost prebivalstva povečala za 10 let, iz 38 na 48 let.

Študija, ki so je aprila leta 2010 na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani opravili Mitja Čok, Aleš Berk Skok, Marko Košak in Jože Sambt, kaže, da v Sloveniji ob tako marginalnem pomenu dodatnega pokojninskega varčevanja, kot ga poznamo danes, ne bo mogoče doseganje nadomestitvenega razmerja (merjenega kot razmerje med ob upokojitvi prejeto pokojnino in zadnjo plačo) na ravni 70 odstotkov. Prosto voljno varčevanje, katerega učinki se danes odražajo v povprečnem mesečnem vplačilu 40 EUR, in še to samo nekaj več kot polovice delovne populacije, bodo rezultirali v le nekaj odstotkih dodatne bruto pokojnine, ki pa bo še dodatno obdavčena z dohodnino. Trenutni tretji steber praktično ne obstaja, saj so trenutno na voljo nekonkurenčne finančne oblike, poleg tega pa je nestimulativen tudi sistem davčnih spodbud.

V Sloveniji nujno potrebujemo tako nadgradnjo kolektivnega drugega stebra, ki se je po desetih letih izkazal za pomanjkljivega, saj ga tvorijo nekonkurenčni in neučinkoviti finančni produkti, kakor tudi vzpostavitve tretjega stebra. Slednji naj bi namreč predstavljal mehanizem, preko katerega posamezniki z davčnimi spodbudami namensko in neodvisno od njihovih delodajalcev, v njim prilagojenih finančnih oblikah, varčujejo za financiranje domala največjega izdatka v življenju – pokojnine, in se s tem rešijo pred grozečo nevarnostjo revščine na stara leta. Le-tej bodo brez spodbudne ureditve tretjega pokojninskega stebra izpostavljeni predvsem mlajši posamezniki srednjega sloja.

2. Pokojninski računi v tretjem stebru so po svetu nekaj običajnega

Individualni pokojninski računi so v svetu zelo običajni. Pravzaprav so danes redke države, ki tovrstne ureditve ne poznajo, pa še v tem primeru gre samo za tiste, ki imajo močno zasnovan drugi steber. Slovenija je žal na področju obeh naložbenih delov pokojninskega sistema razvojno v izjemnem zaostanku, tako za razvitimi državami, kot tudi za državami EU10, ki za Slovenijo predstavlja najbližjo »benchmark skupino držav«. Te države so (razen Češke) v zadnjem desetletju v okviru naložbenih delov pokojninskega sistema uvedle dve pomembni nadgradnji. *Prvič*, uvedle obvezno pokojninsko varčevanje v kolektivnem delu pokojninskih sistemov, in *drugič*, uvedle dodatne spodbude v tretjem stebru, kar je predmet pričujoče iniciative. Poleg tega mednarodna primerjava kaže, da so danes še redke države, ki z *de-facto* obdavčenjem na ravni 25 odstotkov bruto plač obremenjujejo trg dela, kar je z nereformiranim pokojnin-

Uvedba *P računov* v tretjem pokojninskem stebru



skim sistemom značilnost Slovenije. Nemalo držav ima prispevne stopnje prvega stebra na ravni zgolj desetih odstotkov bruto plač, ostalo pa predstavljajo naložbeni deli bodisi drugega, bodisi tretjega stebra.

3. Predlagamo konceptualno logično rešitev ter enostavno uvedbo

Tako konceptualna zasnova kot predlog uvedbe *P računov* v tretjem stebru slovenskega pokojninskega sistema je zasnovana na komparativni mednarodni študiji pokojninskih sistemov in sledi temeljnim načelom in dobrim praksam. Predlagana rešitev je enostavna, pregledna in razumljiva, konkurenčna, stroškovno učinkovita in pregledno davčno stimulatívna. Spodbujala bo varčevanje posameznikov, in sicer še posebej srednjega sloja in to ne glede na zaposlitveni status.

Na *P računih*, na katere bi vplačevali poljubne zneske, bi posamezniki lahko privarčevana sredstva razporejali v depozite, investicijske sklade, naložbena zavarovanja in neposredno v finančne instrumente. Za *P račune* bi skrbale finančne institucije (skrbnice *P računov*), ki bi posameznikom, ki bi pri njih tak račun odprli, tudi pomagale oceniti naložbeni profil in mu svetovale glede izbora primernih naložb, s čimer bi se nadalje krepila profesionalnost dejavnosti upravljanja premoženja. Posameznik bi na osnovi varčevanja pridobil davčne ugodnosti v obliki davčnega kredita (npr. 10 odstotkov od med letom vplačanih zneskov), katerega bi mu Davčna uprava priznala ob dokončnem obračunu dohodnine.

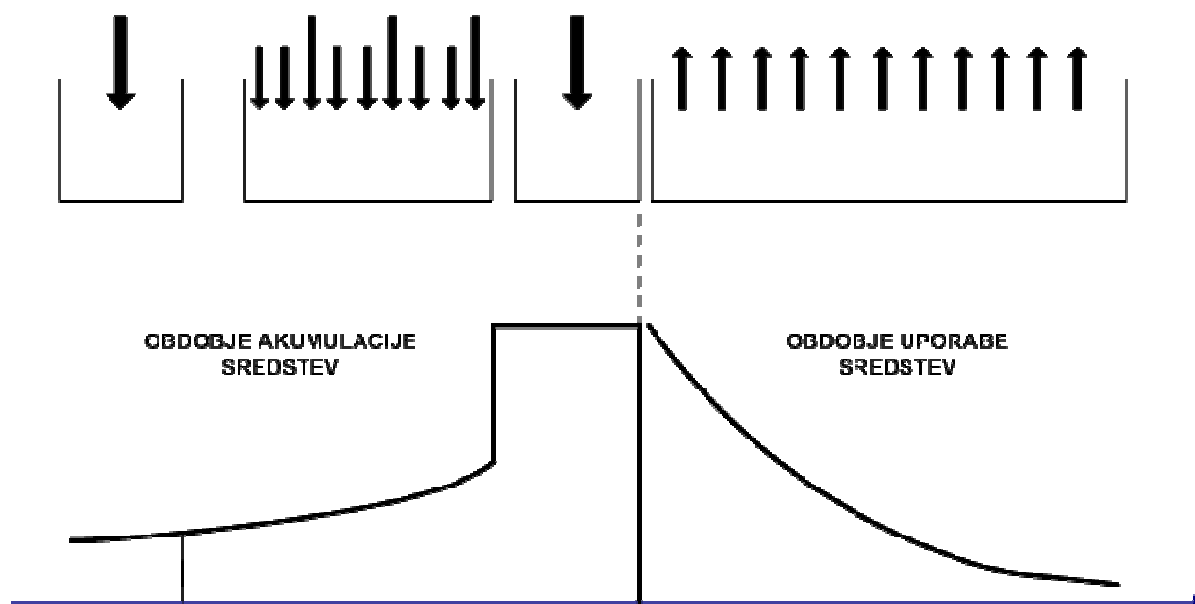
Sistem davčnih kreditov spodbuja posameznike z nižjimi dohodki bolj kot posameznike z visokimi dohodki, saj mejna davčna stopnja v takšni zasnovi ne vpliva na višino pridobljene davčne ugodnosti, temveč je slednja odvisna le od višine vplačanega zneska. Da bi se še bolj izognili tveganju, da v sistem ljudje z nizkimi dohodki ne bodo zadostno vključeni, bi davčne kredite lahko določili tako, da bi posamezniku do npr. 1.000 EUR vplačila priznali 30-odstotni davčni kredit, od tega zneska dalje pa 10-odstotnega. Predlagamo tudi, da lahko posamezniki na *P račun* vplačajo tudi svoje obstoječe premoženja in mu s tem določijo pokojninsko namembnost. Ob doseganju pogojev črpanja, bi posameznik privarčevano premoženje konvertiral v neobdavčeno pokojninsko rento ali se odločil za programirano razvarčevanje (nek delež premoženja vsako leto) ali pod določenimi pogoji privarčevana sredstva črpal v enkratnem znesku, oboje ravno tako neobdavčeno (šlo bi torej za sistem davčno podprtih neto vplačil in neto izplačil, z oprostitvijo obdavčenja kapitalskih dobičkov in dohodkov). Pogoji za črpanje enkratnega zneska bi npr. lahko bili varčevanje 25 let ali dosežena starost 65 let.

Pričakovati je tudi, da bi bili posamezniki pred črpanjem rente zainteresirani vanjo vključiti tudi obstoječe premoženje. Znano je namreč, da starejši ljudje v Sloveniji razpolagajo s precej premoženja, imajo pa nizke dohodke. Prav tako je okviru finančnega sistema ter v vrednostnih papirjih relativno veliko kratkoročnih oziroma nenamenskih finančnih sredstev, ki pa jih prebivalstvo vsebinsko razume kot del njihovih prihrankov (zavarovanj) za starost. Tako bi bilo smiselno dopustiti, da le-to premoženje vključijo na *P račun* in iz celotne vrednosti privarčevanih in prenesenih sredstev kupijo pokojninsko rento. Obdobji varčevanja in razvarčevanja, skupaj s pripadajočimi denarnimi tokovi (varčevalnimi in prenesenimi zneski ter rentami), sta prikazani v spodnjem prikazu.



Uvedba *P računov* v tretjem pokojninskem stebri

Prikaz 1: Prikaz obdobj varčevanja in razvarčevanja v sistemu *P računov*



Vir: lastni prikaz.

4. Administracija in spremljanje sistema *P računov*

Pomemben del tretjega stebra pokojninskega sistema mora predstavljati sistem spremljave in nadzora, saj mora sistem zagotavljati preglednost, korektnost poslovanja (sprotno sledenje transakcijam) in omogočati podrobni pregled za davčne ter statistične namene. Banke, borznoposredniške hiše, družbe za upravljanje in zavarovalnice že v okviru sedanjih storitev in produktov razpolagajo z vsemi potrebnimi sistemi za zagotavljanje varnosti, sledljivosti in preglednosti poslovanja za stranke, ki je na enakem ali celo višjem nivoju, kot v sedanjem 1. in 2. stebri. Tako se že sedaj na primer strankam zagotavlja tudi on-line vpogled v transakcije in stanja ter kvartalna, polletna in letna poročila. Prav tako ti finančni posredniki že sedaj v okviru svoje dejavnosti in posameznih storitev opravljajo povsem primerljivo in podrobno poročanje nadzornikom, regulatorjem, davčni upravi in drugim državnim organom.

5. Pričakovani učinki

Neposredni cilj uvedbe *P računov* je zmanjšanje odvisnosti prebivalcev Slovenije od finančno nevzdržnega prvega stebra, ki mlajšim in tudi srednjim generacijam evidentno ne bo zagotavljal pokojnin, ki bi omogočale ohranjanje življenjskega stila, prav nasprotno - povzročale bodo celo revščino. Tako naj bi v desetih letih pomembno povečali del upokojenskih dohodkov, ki temeljijo na naložbenih stebrih. V nekaterih državah (ZDA, Avstralija, Kanada) delež že danes znaša okrog polovice, naložbeni deli pa segajo do nivoja letnega BDP. Ta učinek se bo pokazal na srednji rok, kar velja tudi za druge pozitivne učinke. Številne študije namreč kažejo, da ima povečanje narodnogospodarskih prihrankov zelo pozitivne učinke na finančni trg, (izboljšano) alokacijo kapitala, pojavnost novih produktov, višjo profesionalnost v dejavnostih finančnih storitev in izboljšanje korporativnega upravljanja. Vse to znižuje stroške kapitala podjetij, ki

Uvedba *P računov* v tretjem pokojninskem stebru



zaradi tega več vlagajo in zaposlujejo, prebivalstvo pa na tem temelju preko večjega BDP dosega višjo raven blaginje.

Poleg dolgoročnih pa bodo prisotni tudi kratkoročni pozitivni učinki. Eden najpomembnejših bo spremenjena struktura varčevanja. Prebivalstvo bo namreč določeno premoženje, vključno z depoziti pri bankah, preneslo na *P račune*, kar bo pomenilo, da se bo ročnostna struktura bančnih virov začela podaljševati, kar bo predstavljalo dobrodošel trend v trenutnih težavnih likvidnostnih razmerah. Po izkušnjah drugih držav je pričakovati, da bodo ob vzpostavitvi na *P računih* najpogostejšo finančno obliko predstavljali ravno depoziti. Druge oblike (vzajemni skladi, naložbena življenjska zavarovanja in neposredno finančni instrumenti na trgovalnih računih) pa se navadno okrepijo v drugi fazi, in sicer vzporedno s povečano finančno pismenostjo ljudi.

6. Potrebna sredstva

Dobra stran predlagane rešitve je tudi, da le-ta ne zahteva velikih sredstev s strani države za financiranje davčnih spodbud. Če predpostavimo, bi se v shemo v začetnem letu vključili vsi delovno aktivni prebivalci Slovenije in bi le-ti za varčevanje na *P računih* v povprečju namenili 3 odstotke svojih neto prejemkov, bi predlagana rešitev od države letno terjala približno 25 milijonov EUR. Ta znesek je za zagotovitev dolgoročne finančne vzdržnosti majhen, definitivno pa mnogo manjši kot vsota vseh pozitivnih učinkov v gospodarstvu, ki jih bo razviti sistem *P računov* omogočil.

